

Про конфліктогенну ситуацію в Україні та практику застосування членськими організаціями ФПУ інструментарію вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) у 2017 році

Упродовж 2017 року НСПП сприяла вирішенню 216 колективних трудових спорів, що на 15,5% більше, ніж у 2016 році, (3 – на національному, 3 – на галузевому, 4 – на територіальному, 206 – на виробничому рівнях), безпосередніми учасниками яких стали 1,5 млн. працівників 6767 суб'єктів господарювання. Для порівняння, протягом 2016 року НСПП сприяла вирішенню 185 КТС(К) (3 – на національному, 4 – на галузевому, 6 – на територіальному, 172 – на виробничому рівнях), участь в яких брали близько 2,1 млн працівників 11465 суб'єктів господарювання.

У 216 спорах найманими працівниками було висунуто 502 вимоги, що на 25,8% більше порівняно з попереднім роком, з яких: 242 (48,2%) – щодо невиконання вимог законодавства про працю; 141 (28,1%) – щодо виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; 107 (21,3%) – щодо встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; 12 (2,4%) – щодо укладення або зміни колективного договору, угоди.

За сприяння НСПП, у ході проведення примирних процедур, вирішено та знято з реєстрації 72 спори (1 – на територіальному, 71 – на виробничому рівнях) та 204 вимоги, з яких 123 (60,3%) – щодо невиконання вимог законодавства про працю; 43 (21%) – щодо виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; 34 (16,7%) – щодо встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; 4 (2%) – щодо укладення або зміни колективного договору, угоди.

Упродовж 2017 року НСПП та профспілки сприяли зменшенню соціального напруження та пошуку взаємоприйнятних рішень між сторонами конфліктів при проведенні найманими працівниками 20 страйків та інших видів протестних дій, пов'язаних з частковим або повним припиненням роботи, а також 101 акції соціального протесту, у яких взяли участь понад 65,5 тис. найманих працівників.

Підвищеним рівнем конфліктогенності відзначались підприємства, установи та організації бюджетної сфери (136 випадків), житлово-комунального господарства (114), транспорту (64), будівництва (53), машинобудування (45).

Варто наголосити, що основними чинниками дестабілізації стану соціально-трудових відносин, як і раніше залишаються: несвоєчасна виплата заробітної плати, низький рівень середньомісячної заробітної плати, запровадження режимів неповного робочого часу, невиконання положень колективного договору, які спричиняють соціальну напругу в трудових колективах установ, організацій та підприємств.

Крім того, відповідно до укладених Угод, між територіальними профоб'єднаннями та відділеннями НСПП, здійснювався обмін інформацією стосовно підприємств, де мали місце факти загострення стану соціально-трудових відносин, а також проводилися особисті зустрічі представників профспілок з керівним складом відділень НСПП.

Зокрема, інформацію про практику застосування членськими організаціями ФПУ інструментарію вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) та про результати співпраці з територіальними відділеннями НСПП у 2017 р. надали: *Федерація профспілок Вінницької області, Дніпропетровське обласне об'єднання профспілок, Закарпатська обласна рада профспілок, Запорізька обласна рада професійних спілок, Рада профспілок Івано-Франківської області, Київська міська рада професійних спілок (Київська міська професійна спілка працівників агропромислового комплексу), Київська обласна рада професійних спілок, Федерація*

професійних спілок Кіровоградської області, Миколаївська обласна рада професійних спілок, Одеська обласна організація профспілки працівників соціальної сфери України, Федерація профспілок Рівненської області, Сумська обласна рада професійних спілок, Тернопільська обласна рада профспілок, Об'єднання профспілок Харківської області, Федерація профспілок Хмельницької області, Федерація професійних спілок Черкаської області, Чернівецька обласна рада профспілок, Федерація профспілкових організацій Чернігівської області.

Закарпатська обласна рада профспілок повідомила, що активно співпрацює з відділенням НСПП у Закарпатській області. Основну частку виявлених порушень трудового законодавства, як і раніше, становили порушення, що пов'язані з термінами виплати заробітної плати та проведенням її індексації. Також надавалася членам профспілок правова допомога шляхом консультацій.

За інформацією **Запорізької обласної ради професійних спілок**, впродовж 2017 року ситуація щодо стану соціально-трудових відносин у Запорізькій області перебувала на постійному контролі Запорізької обласної ради профспілок та відділення Національної служби посередництва і примирення в області.

З цією метою проводиться щомісячний моніторинг ситуації на підприємствах області щодо своєчасної виплати заробітної плати. Наявна заборгованість з виплати заробітної плати залишається основним чинником дестабілізації стану соціально-трудових відносин. Загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати по Запорізькій області на 01.01.2018р. склала 126,4 млн. грн., на економічно активних підприємствах на 01.01.2018р. борг склав 111,4 млн. грн. Найбільшими боржниками серед економічно активних підприємств залишаються суб'єкти господарювання державного сектору економіки.

Упродовж 2017 року відділення НСПП в Запорізькій області спільно з профспілками сприяло вирішенню чотирьох колективних трудових спорів (конфліктів).

Слід зазначити, що в 2017 році відділенням НСПП в Запорізькій області зареєстровано 5 акцій соціального протесту та один страйк.

Також фахівцями облпрофради та відділення НСПП в області проводиться аналітична діяльність з вивчення соціально-трудових відносин на проблемних підприємствах, організаціях та установах області, з цією метою фахівцями профспілок спільно з відділенням НСПП сформовано загальний реєстр потенційно конфліктогенних підприємств Запорізької області, на яких наявні дестабілізуючі чинники (передусім - порушення трудового законодавства з питань оплати праці, зайнятості, колективно-договірного регулювання) та ймовірне ускладнення соціально-трудових відносин.

Крім того, **Рада професійних спілок Івано-Франківської області** повідомила, що основними чинниками, які спричиняють ускладнення стану соціально-трудових відносин на підприємствах, установах і організаціях області, є заборгованість із виплати заробітної плати, а також невиконання або неналежне виконання роботодавцями умов колективних договорів.

Загалом протягом 2017 року проведено 56 узгоджувальних зустрічей за участю сторін соціального діалогу, що сприяло врегулюванню 10 чинників дестабілізації стану соціально-трудових відносин, причинами виникнення яких було: невиконання вимог чинного законодавства про працю – 6 (68,2 % від їх загальної кількості); укладення чи зміни колективного договору, угоди – 1 (9,1 % від загальної кількості); виконання колективного договору, угоди – 3 (22,7 % від загальної кількості). Середньооблікова чисельність працівників підприємств, установ, організацій, де

виникли чинники дестабілізації – 1915 осіб. Разом з цим, у 2017 році відбулися 4 акції протесту, пов'язані із ускладненням стану соціально-трудових відносин.

Станом на 1 січня 2018 року в системі запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів) на обліку відділення НСПП знаходяться п'ять випадків дестабілізації стану соціально-трудових відносин.

У той же час, **Київська міська професійна спілка працівників агропромислового комплексу** з травня 2017 року теж співпрацює з відділенням Національної служби посередництва і примирення в м. Києві та Київської області з метою вирішення трудового конфлікту у філії «Київкомбікорм» ТОВ «Комплекс Агромарс», щодо укладення колективного договору між працівниками філії «Київкомбікорм» ТОВ «Комплекс Агромарс» та власниками (представниками) ТОВ «Комплекс Агромарс».

Також з метою об'єднання зусиль, спрямованих на поліпшення стану соціально-трудових відносин, запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів) та сприяння їх своєчасному і справедливому вирішенню для зниження рівня конфліктогенності укладено Угоду про взаємодію **Київської обласної ради професійних спілок** та відділенням НСПП в місті Києві та Київської області.

За інформацією **Федерації профспілок Кіровоградської області**, в рамках двосторонньої Угоди про співробітництво з відділенням НСПП, упродовж січня-грудня 2017 року з метою запобігання трудових спорів (конфліктів) та стабілізації стану соціально-трудових відносин здійснювались заходи щодо усунення чинників його дестабілізації. Правовою службою ФПО та членських організацій проведено 359 перевірок дотримання трудового законодавства, 359 юридичних осіб та виявлено 386 порушень, якими порушено права 1835 працівників. Лєвова частка порушень пов'язана з оплатою праці, звільненням, змінами істотних умов праці.

У взаємодії з відділенням НСПП врегульовано 10 випадків дестабілізації стану соціально-трудових відносин на ряді підприємств області.

В грудні 2017 року зареєстровано колективний трудовий спір (конфлікт) між найманими працівниками Подорожненського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа-дошкільний навчальний заклад» Великоандрусівської сільської ради Кіровоградської області та Великоандрусівською сільською радою Світловодського району Кіровоградської області.

Зважаючи на те, що при вирішенні колективних трудових спорів допускаються багато порушень з причин недостатньої обізнаності представників сторін соціально-трудових відносин із колом власних прав та обов'язків встановлених чинним законодавством України ФПО, її членські організації спільно з відділенням проводять роботу щодо вивчення стану соціально-трудових відносин, семінари, навчання, консультативно-дорадчі зустрічі.

Співробітництво **Миколаївської обласної ради профспілок** та відділення НСПП здійснюється на підставі Угоди про співпрацю між Миколаївською обласною радою профспілок та відділенням Національної служби посередництва і примирення в Миколаївській області на 2016-2020 роки. Крім того, в області діють угоди про співпрацю НСПП з обласними галузевими профорганізаціями: працівників охорони здоров'я, працівників енергетики та електротехнічної промисловості України, працівників державних установ.

Фахівцями облпрофради та відділення НСПП у Миколаївській області проводиться спільна робота по вивченню ситуації з соціально-трудовими відносинами на проблемних підприємствах, в організаціях та установах області. З цією метою сформовано загальний реєстр потенційно конфліктогенних підприємств

Миколаївської області, на яких наявні дестабілізуючі чинники та ймовірне ускладнення соціально-трудоких відносин.

Основними причинами, які негативно позначаються на стані соціально-трудоких відносин на підприємствах області, є: складний фінансово-економічний стан основних галузей економіки, недостатність власних обігових коштів (машинобудування, будівництво, ЖКГ); нестабільність роботи ряду підприємств, збитковість виробництва; значне скорочення обсягів виробництва для здійснення діяльності у провідній галузі економічної діяльності області; недотримання термінів виплати поточної заробітної плати, зростання заборгованості із виплати заробітної плати, повільне її погашення на окремих підприємствах; на окремих підприємствах неможливість керівництва підприємств самостійно вирішити фінансові проблеми; несвоєчасні чи не в повному обсязі розрахунки споживачів за поставлену продукцію, товари, виконані роботи, отримані послуги; порушення роботодавцями положень колективних договорів, угод, узгоджених графіків погашення заборгованості із заробітної плати.

Протягом 2017 року в Миколаївській області було зареєстровано 1 колективний трудовий спір на ДП «Миколаївський суднобудівний завод» з вимогою погасити заборгованість із заробітної плати на підприємстві. Водночас протягом 2017 року зняті з реєстрації у зв'язку із вирішенням 5 колективних трудових спорів: 4 з них були зареєстровані на КП «Міжнародний аеропорт Миколаїв» та 1 спір на ДП «Миколаївський суднобудівний завод».

На всіх етапах виникнення та вирішення колективних трудових спорів представники первинних та обласних галузевих профспілкових організацій, облпрофради спільно з фахівцями відділення НСПП надавали методичну допомогу, а також залучалися, у межах повноважень, до примирних процедур.

За інформацією **Федерації професійних спілок Рівненської області**, упродовж 2017 року відділення НСПП в Рівненській області сприяло вирішенню 2 колективних трудових спорів (конфліктів), які зареєстровані у 2017 році.

За статистичними даними загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати станом на 1 січня 2018р. становила 55,4 млн. грн. У структурі загального обсягу невикраченої заробітної плати 96,2% припадає на економічно активні підприємства, 3,8% – на підприємства-банкрути.

Для проведення роботи із запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), сприянню їх вирішенню, ФПО і відділення НСПП в Рівненській області у взаємодії з департаментом соціального захисту населення Рівненської облдержадміністрації систематично проводили моніторинг підприємств, які мають заборгованість із заробітної плати. Найбільш конфліктогенні з них перебувають на контролі ФПО.

В цілому на підприємствах, де зареєстровані колективні трудові спори (конфлікти), за сприянням відділення НСПП в Рівненській області, за 2017 рік ліквідовано заборгованість із виплати заробітної плати в сумі 1404,5 тис. грн. (54,04% від суми заборгованості, що стала основною причиною виникнення КТС).

Тернопільська обласна рада професійних спілок повідомила, що впродовж 2017 року здійснювалися спільні заходи відділенням НСПП з профспілковими організаціями щодо стабілізації стану соціально-трудоких відносин на 51 підприємствах області. У ході проведення примирних процедур за участі профспілок вирішено 2 зареєстрованих колективних трудових спори.

З метою виконання Угоди про співпрацю між **Об'єднанням профспілок Харківської області** та відділенням Національної служби посередництва і примирення в Харківській області (далі - ОПХО) налагоджена плідна співпраця щодо спільних дій із поліпшення стану соціально-трудоких відносин, запобігання

виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), їх прогнозуванню та своєчасному вирішенню.

Упродовж 2017 року Об'єднання профспілок Харківської області разом з відділенням НСПП сприяло врегулюванню 30 випадків дестабілізації стану соціально-трудова відносин. Попереджено виникнення 15 колективних трудових спорів. Станом на 01.01.2018 року на обліку у відділенні залишається 15 випадків дестабілізації стану соціально-трудова відносин.

Проведення аналізу стану і динаміки соціально-трудова відносин свідчить, що в більшості випадків загострення стану соціально-трудова відносин у колективах відбувається внаслідок впливу такого фактора, як заборгованість із виплати заробітної плати. Станом на 01.01.2018 року найбільша величина боргу із виплати заробітної плати має місце перед працівниками Харківського державного авіаційного виробничого підприємства – 159,1 млн. грн.

Значного поширення набули випадки дестабілізації стану соціально-трудова відносин, що виникають з питань укладення та виконання колективних договорів.

В 2017 році на території Харківської області страйків не зафіксовано, однак відбулось 3 акції протесту, пов'язані із ускладненням соціально-трудова відносин.

За інформацією **Федерації профспілкових організацій Чернігівської області**, у 2017 році вдалося вирішити колективні трудові спори (конфлікти) між найманими працівниками 11 структурних підрозділів ДП «Корюківське лісове господарство», де працівники зазначеного підприємства повстали проти призначення керівника (трудова спори вирішені на користь профспілкової організації та трудового колективу), а також між найманими працівниками дільниці з видобутку та переробці торфу державного підприємства «Чернігівторф» с. Смолин Чернігівського району Чернігівської області та державним підприємством «Чернігівторф» м. Чернігів.

В даний час реалізуються заходи, спрямовані на сприяння вирішенню колективного трудового спору (конфлікту) виробничого рівня, а саме:

- на виконання Рішення трудового арбітражу від 27.09.2016 року ДП «Чернігівторф» здійснює поетапне погашення заборгованості по заробітній платі найманим працівникам із відповідним нарахуванням та виплатою компенсації втрати частини заробітної плати.

- 3 січня п.р. вирішено колективний трудовий спір (конфлікт) між найманими працівниками Козелецького районного дочірнього агролісогосподарського спеціалізованого підприємства «Козелецьрайагролісгосп» та керівником даного підприємства стосовно виплати заробітної плати, питань охорони праці та побуту.

Крім того, **Федерація профспілок Черкаської області повідомила**, що у 2017 році було переукладено Угоду про співпрацю між відділенням НСПП в Черкаській області (далі – Відділення) та Федерацією профспілок Черкаської області (далі – ФПО), якою визначені шляхи подальшої співпраці у питаннях стабілізації стану соціально-трудова відносин у трудових колективах підприємств, установ, організацій області, вирішення вимог найманих працівників у колективних трудових спорах (конфліктах), запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів).

У січні-вересні 2017 ФПО тісно співпрацювала з відділенням НСПП у питаннях стабілізації стану соціально-трудова відносин та вирішенні вимог найманих працівників у 19 колективних трудових спорах (конфліктах), у структурних підрозділах ПАТ «Черкасиобленерго» (ініціаторами вступу в КТС (К) були саме профспілки) та у 28 випадках дестабілізації стану соціально-трудова відносин.

При вирішенні 19 колективних трудових спорів (конфліктів) у структурних підрозділах ПАТ «Черкасиобленерго», відбулося 5 засідань примирної комісії, 57 узгоджувальних зустрічей, 12 засідань «круглих столів» з представниками

місцевих органів виконавчої влади та роботодавців, на яких розглядалися шляхи вирішення проблемних питань. Результатом цього стало вирішення 31 вимоги найманих працівників, погашення заборгованості із виплати заробітної плати у сумі 5053,7 тис. грн. Також у січні-вересні 2017 року в області проведено 42 узгоджувальні зустрічі, спрямовані на запобігання виникненню колективних трудових спорів, в результаті чого попереджено виникнення 25 колективних трудових спорів (конфлікти), погашено заборгованість із виплати заробітної плати у сумі 10109,0 тис. грн.

За інформацією Чернівецької обласної ради профспілок, на виконання угоди про співпрацю з відділенням НСПП в Чернівецькій області спеціалісти облпрофради та обласної профспілкової організації працівників державних установ України працювали над вирішенням колективного трудового спору між найманими працівниками відділу аерологічних спостережень Чернівецького обласного центру з гідрометеорології та адміністрацією Чернівецького обласного центру з гідрометеорології. При Чернівецькій облдержадміністрації діє також Громадська рада.

Аналізуючи результати співпраці членських організацій ФПУ (зокрема, Федерації профспілок Вінницької області, Дніпропетровського обласного об'єднання профспілок, Одеської обласної організації профспілки працівників соціальної сфери України, Сумської обласної ради профспілок, Федерації професійних спілок Хмельницької області) з територіальними відділеннями НСПП слід зазначити, що співпраця профспілкових організацій з відділеннями НСПП в областях мала цілеспрямований та комплексний характер з використанням різних форм і методів: участь в роботі примирних органів, консультації, виїзди на проблемні підприємства, роз'яснення законодавства про працю в трудових колективах, спільні зустрічі з представниками підприємств, де порушувалися соціально-економічні права працівників, участь представників відділень НСПП у роботі пленумів, конференцій обласних організацій профспілок, висвітлення проблемних питань в місцевих засобах масової інформації, «круглі столи», конференції, семінари, тренінги, тощо.

**Управління соціального діалогу та
колективно-договірного регулювання
апарату ФПУ**